

ASPECTES SÒCIO-ECONÒMICS DE LA COMUNITAT JUEVA DE VALLS A TRAVÉS DELS LIBER JUDEORUM (1314-1329)

per Gabriel Secall i Güell

SUMARI

1. Resum històric de l'aljama.
 2. Els «Liber Judeorum».
 3. Els pagaments de l'aljama.
 4. Els Rabins.
 5. Els oficis.
 6. El comerç.
 - 6.1. Els préstecs.
 7. La demografia.
 8. Les famílies.
 - 8.1. La família de Maymo de Narbona.
 - 8.2. La família d'Isach Cortoví.
- Notes documentals.
- Apèndix documental i antroponímic-toponímic.

1. Resum històric de l'Aljama

De les capitals tarragonines, Valls és la que conserva més el seu caràcter camperol. És el vertader Camp: garrofers, ametllers, oliveres, figueres i vinya, palesen la influència mediterrània que rep.

Hi ha notícies de Valls que pertanyen a l'any 986, i se sap que a principis del segle XIII, ja tenia reconegut el dret reial de celebrar el mercat setmanal. Els seus conreus eren productius. S'hi teixia llana. Per tot això, la vila assolí una vitalitat artesana i comercial extraordinària. Tota aquella munió d'atractius situà la vila en un dels llocs més preeminents dins el context comarcal. Tant és així que arribà a situar-se –demogràficament parlant– al primer lloc dins els límits de les terres tarragonines, després de la ciutat de Tarragona, s'entén.

Tots aquests factors favorables, i a més a més comptant amb l'òptima situació geogràfica de la vila, propiciaren que, des de molt antic, s'hostatgés a Valls una colònia de famílies hebrees, l'estada de les quals, documentada ja al segle XIII, es perllongà durant els segles XIV i XV, fins al mateix moment de l'expulsió general, esdevinguda el 1492.

Cap a finals del segle XIII, l'aljama de jueus de Valls es pot considerar ja important, pequè ha assolit una cota demogràfica considerable segons que hom pot deduir⁽¹⁾, malgrat les llacunes cronològiques i l'escassa informació que ofereixen els fons documentals.

L'aljama dels jueus de Valls, lligada fortament amb els quefers de l'aljama tarraconina, on pagava, generalment, els tributs que se li assignaven, fou durant la primera meitat del segle XIV quan més prevalença obtingué. Les terribles pestes del 1348, però, començaren a desfigurar tota la seva esplendor fins a arribar l'any 1391, en què l'aljama fou maltractada. Aquest fet repercutí, enormement, en el bon funcionament de la comunitat, i creà seriosos problemes socio-econòmics, tals com les conversions i l'emigració, entre d'altres.

La comunitat persistí amb més o menys magnitud durant el segle XV. Disposava encara de la seva sinagoga⁽²⁾, i del seu fossar, situat fora les muralles de la vila, prop del camí que menava a Tarragona⁽³⁾. Cap el 1421, la comunitat féu, novament, petició de l'Arquebisbe de Tarragona per tal d'obtenir permís per a l'establiment d'una taula de carns degollades segons el ritual judaic i, cap el 1460, una ordinació de la vila referent a les carns afectava també la població jueva.⁽⁴⁾

Els jueus de Valls, a més a més de ser banquers, exerciren les més diverses activitats: pergaminers, dides, argenters, corredors de comerç, ramaders, mercaders, seders, sastres, drapers i terratinents, entre d'altres oficis.

La medicina jueva, durant més d'un segle, s'ocupà d'atendre els malalts de la vila i del seu terme. Aquests metges hebreus, els pagava la universitat de Valls.⁽⁵⁾

Sembla que, la comunitat hebrea de Valls absorbia, d'una manera ben notòria, les famílies jueves escampades per les viles de la seva rodalia, i, d'aquesta manera, els jueus de Vallmoll, de Vila-rodona i d'Alcover, sobretot, formaren part activa de la comunitat de Valls, on acostumaven a pagar les quísties, on tenien familiars, i on trobaven, a poca distància, els elements essencials que tota comunitat hebrea necessita.

El 1299 la vila promulgà dues ordinacions municipals que prohibien als cristians, als jueus i als sarraïns de Valls fer ús de la medicina a tota aquella persona que no hagués estat examinada prèviament i portar a Valls vi o verema estranya, així com de treballar els diumenges i festes de guardar, a no ser que fos a porta tancada —aquesta aparegué l'any 1304⁽⁶⁾—, i entre els anys 1319 i 1325, època en què centrem aquest estudi, n'aparegueren d'altres, d'ordenances, que afectaren la població jueva de Valls.⁽⁷⁾

Les al·ludides ordinacions eren elaborades pel Consell general de la vila, el qual es reunia al cementiri de l'església de Sant Miquel.

La vila, el 1312⁽⁸⁾, obtingué el privilegi atorgat per l'Arquebisbe de Tarragona, Guillem de Rocaberti, de poder fer imposicions sobre el pa i el vi, destinades a adobar els camins, els carrers i els ponts. Al 1314, es reedificaven els murs de la vila.

La configuració urbanística de la vila quedava bastant definida, i, a la banda sud de la població, hi havia el recinte de la juevia⁽⁹⁾, delimitat per l'actual carrer del Call i carrer dels Jueus. Només, però, hi resta un arc que, des del carrer de l'Església, dóna accés a l'antic barri jueu, a través de l'al·ludit carrer del Call.

2.- Els «*Liber Judeorum*»

De fet, l'existència de *Liber Judeorum*, és a dir, manuals notariais en què trobem, exclusivament, diverses dades dels jueus, tampoc no és gaire corrent. A la demarcació tarragonina, ara com ara, només n'han aparegut als fons documentals de la Selva, de l'Aleixar i de Valls, ara custodiats a l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona, tots els quals són datats de la primera meitat del segle XIV.

La present aportació històrica, doncs, l'hem basada en la consulta dels tres primers *Liber Judeorum*, dels anys 1314-1315, 1324 i 1328-1329. El *Liber Judeorum* –el quart–, dels anys 1342-1344, ha estat estudiat a part. ⁽¹⁰⁾

El *Liber Judeorum* dels anys 1314-1315 abraça, només, un període de 7 mesos, és a dir, del 30 d'octubre del 1314 al 4 de juny del 1315 ⁽¹¹⁾, i consta de 14 folis. Es troba molt incomplet i deteriorat.

Semblantment, el *Liber Judeorum* de l'any 1324, també es troba fragmentat i abraça, només, un període de 2 mesos, és a dir, del 19 d'abril al 21 de juny del 1324 ⁽¹²⁾. Consta de 8 folis.

Pel que fa al *Liber Judeorum* dels anys 1328-1329, presenta també un estat de conservació precari i una gran pèrdua de fulls. Abraça un període de 5 mesos i mig ⁽¹³⁾, i se'n conserven 22 folis. Comença l'11 de setembre del 1328 i fineix el 1.º de març del 1329.

Assegurar, doncs, que l'estudi dels tres *Liber Judeorum* en qüestió, serveix per a donar una imatge real del que fou la comunitat jueva de Valls, entre els anys 1314-1329, seria una temeritat. Com acabem de dir, el seu estat incomplet comença essent un punt negatiu al moment de valorar la demografia i el marc de les seves relacions sòcio-econòmiques. Per tant, aquest treball no serà res més que una aproximació a la seva realitat històrica. La preeminència que assolí la comunitat hebrea de Valls fou molt més transcendent que el que ens aporten aquests *Liber Judeorum*, plens de llacunes cronològiques.

3. Els pagaments de l'Aljama

Per bé que els pagaments que els jueus vallencs efectuaven en diferents èpoques de l'any es canalitzaven, generalment, vers l'aljama de Tarragona mitjançant el col·lector del Rei, a vegades, eren els mateixos secretaris de l'Aljama de Barcelona –cap de la col·lecta per aquesta zona– que s'ocupaven de cobrar els pagaments dels jueus de Valls i de la seva rodalia.

El mes d'abril del 1315, Abraham dez Forn, secretari de l'aljama barcelonina, firmà una època de rebuda de 120 sous, per raó de les talles i de les quísties que s'havien de liquidar al Rei, a David Maçana i Dulcia –vídua d'*Abraham Maymo*, de Valls–, llavors residents a Vallmoll, jueu que fou un apèndix de la de Valls. Foren testimonis del pagament, dos jueus de Valls, *Bonjua Ravaya* i *Isach Satorra* i Pere Ferrer, prevere. ⁽¹⁴⁾

El 20 de desembre del 1314, *Maymo de Narbona*, de Valls, va liquidar per a l'aljama 156 sous per raó d'impostos a un procurador de l'aljama de Barcelona, anomenat Isach Jucef Porter. ⁽¹⁵⁾ El mes de febrer del 1329, el ja al·ludit Isach Jucef Porter, procurador d'Isach de la Cavalleria, de Bonjua Isach de Belcayre i d'Escapat Molet, secretaris de l'aljama barcelonina, havien cobrat, davant notari de Barcelona, 173 sous per raó de subsidis. ⁽¹⁶⁾

4. Els Rabins

Els *Liber Judeorum* en qüestió res no ens diuen dels elements bàsics de la co-

munitat: el fossar i la sinagoga, en ple funcionament en aquella època. Només ens parlen del rabí *Semtov* que, establert a Valls ja el 1301⁽¹⁷⁾, l'any 1324 va comprar una vinya al terme de Valls, a la partida coneguda pel Bon Roig, a Berenguer Borràs i Elisenda⁽¹⁸⁾. Aquesta vinya afrontava amb les terres de Pere Jover, de Guillem Carbonell, i un tercer. En pagava un cens per la festa de Sant Miquel de setembre i havia de tenir cura de la vinya, és a dir, podar-la i cavar-la.

Aquell mateix any, féu un préstec de 20 sous, a tornar dintre el termini d'un any, a un matrimoni de Valls, Arnau Calaf i Antonia.⁽¹⁹⁾

En aquell temps també vivia a Valls, un altre rabí, anomenat *Gentov (Sollam)*⁽²⁰⁾. Hi féu una llarga estada.⁽²¹⁾

5. Els Oficis

Diem que la medicina jueva va arrelar fortament a Valls. L'any 1314, *Bonet de Gauges*, metge de la vila, féu un préstec de 100 sous barcelonesos a *Isach Samuel de Tudela*, fill del difunt *Samuel Isach de Tudela*. Si, passat un any, no el podia tornar, ell i el seu germà *Abraham Samuel de Tudela*, responien amb tots els seus béns personals dipositats en una casa de la seva propietat situada al call de Barcelona, d'on devien provenir, la qual afrontava amb les cases de Samuel Cap, Abraham Cap, Bonafos Vidal i Vidal Baro.⁽²²⁾ Aquest físic jueu, ja vivia a la vila des de molt abans.⁽²³⁾

Els *Liber Judeorum* també ens parlen de dos sastres establerts a Valls. El 1315, *Leoni*, referint-se a Astruch Leo, féu un préstec a Jaume Company i Romia, de Valls, de 25 sous barcelonesos.⁽²⁴⁾ Aquest llinatge, netament vallenc, s'establí més tard a l'Aleixar, i en tenim notícies al segle XV. Un dels seus néts es convertí a la fe cristiana.⁽²⁵⁾

L'altre sastre fou un tal *Jacob Bonist*, fill de *Blanca* i de *Bonist Jacob*, de Valls, que el 1321 es van relacionar amb un matrimoni jueu que vivia a Alcover, ell metge⁽²⁶⁾, i al 1324 encara vivien a Valls.⁽²⁷⁾

No sabem si un tal *Boni* (Bonist), difunt el 1331 i *Regina*, foren els seus avis.⁽²⁸⁾ El que sí que sabem és que *Jacob Bonist*, l'any 1316, aprenia l'ofici de sastre a Valls.⁽²⁹⁾ El seu pare establí contracte d'aprenentatge amb un mestre sastre de la vila anomenat Guillem Farré. Un any d'ensenyament i, a més a més, *Jacob Bonist* cobrà un soldada de 8 sous barcelonesos. Es comprometia a viure amb el mestre sastre tot aquest temps.

Si quelcom té de curiós aquest contracte, és que el mestre li concedia lleure per tal de celebrar totes les festivitats jueves, inclòs el Dissabte.

L'any 1338, tenia casa parada a la Riba, juntament amb la seva esposa, *Bonadona*. Aquest matrimoni i Juceff Cap i Agarta, jueus d'Alcover, tenien una comanda dipòsit d'*Aster* vídua de *Maymo de Narbona*, de Valls.⁽³⁰⁾

Malgrat el repertori d'oficis que tingueren els jueus de Valls, els *Liber Judeorum* de l'època no han estat gaire esplèndids a aportar-nos dades sobre el món laboral hebreu.

6. El Comerç

Com ja apuntàvem abans, Valls presentava, a l'època medieval, un focus d'atracció motivat per diferents factors, la seva elevada cota demogràfica, els seus abundants conreus, i entre d'altres, el seu desenvolupament artesanal.

El paper, però, que representà la comunitat hebrea, no fou menys important. Dedicats de fort al comerç, els jueus de Valls donaren una bona embranzida a la comercialització en els mercats del teixit de Valls.⁽³¹⁾

Els *Liber Judeorum* aporten diverses notícies referents a les activitats mercantívoles de la població hebrea, i, detallen les compres-ventes de bestiar gros: rucs, someres i mules ⁽³²⁾, de vinyes i de terres diverses ⁽³³⁾, així com de productes de primera necessitat com la verema i el blat. ⁽³⁴⁾

De tant en tant, els protocols, detallen, algun inventari dels béns personals d'algun jueu difunt. Tal és el cas de *Cimpha*, vídua d'*Isach Roven*, provinents de Tarragona. ⁽³⁵⁾ L'inventari fou fet el 30 de gener del 1315, en presència del notari i de Pere de Segarra, Batlle del Rei a Valls. S'inventariaren, *capçalers de metxa, llençols, vànoves, tovayles destopa, tovayles de lli, una almenara de cupro*, i d'altres robes obrades amb seda, una capa i un mantó morat.

També es registren una sèrie de feines pròpies del món mercantil, tals com procures per tal de poder efectuar cobraments ⁽³⁶⁾, comandes i dipòsits de diners o mercaderies per a vendre ⁽³⁷⁾ i, òbviament, s'organitzen diverses societats comercials entre els jueus de Valls, i fins i tot, a voltes, amb jueus forasters. ⁽³⁸⁾

6.1. Els préstecs

Durant el període que estudiem -1314 - 1329-, els jueus de Valls sobresurten per les operacions del préstec. Aquest ofici de petit o gran banquer corria paral·lel a les seves altres activitats individuals.

Val a dir que les prestacions de diners, només les podien exercir, mitjançant el permís reial, els jueus. Als cristians, no els estava permès, però ells sabien com burlar aquesta disposició oficial quan els convenia. Hem vist més d'un document mal intencionat, que fa servir de pantalla un jueu, o fent veure que no cobraven rèdits, els quals ja estaven inclosos des del moment d'afermar l'operació.

Els préstecs, a voltes sota la forma de *Comanda et Deposito*, o simplement sota la forma tradicional de la prestació, *Ratione mutui*, tenien, lògicament, un termini de venciment. Els *Liber Judeorum* assenyalen venciments a dos mesos, tres mesos, quatre mesos, mig any i un any. D'altres vegades coincidia en un dia determinat: 1.er e febrer, 1.er de juny, 1.er de setembre i 15 de desembre. També es fixaven dates de cobraments de préstecs que coincidien amb festes profanes o festivitats religioses com Carnestoltes -*Carniprivi*-, Pasqua de Resurrecció, Sant Andreu d'abril, Sant Pere i Sant Fèlix, Sant Joan de juny, Sant Martí, Santa Maria d'agost, Sant Miquel de setembre, Tots Sants i Nadal. Fin i tot, hem trobat venciments que coincidien amb les fires de Vilafranca del Penedès, i la fira de Tarragona, *in primis nundine Tarrachone*. ⁽³⁹⁾

El lucre generalitzat entre els anys 1314-1324, fou el del 20 per cent, el 1328-1329, sembla que fou només el 15 per cent.

A vegades, el lucre s'assenyala separat del préstec. En ocasions, però, la quantitat detallada comprèn ja el préstec i el lucre inclosos -*inter capitale et lucro statuto Domini Regis*- indicant que és el rèdit establert segons les disposicions reials. ⁽⁴⁰⁾

Els jueus de Valls es relacionaren sense cap mena d'obstacle amb gent de les altres dues confessions que en aquesta època existien a la vila. El 1315, *Bonet Isach*, fill d'*Isach Bonet*, de Vallmoll, féu un préstec a Axona, filla de Zaydo de Segarra, sarraïns de Valls ⁽⁴¹⁾, per 24 sous barcelonesos. Aquell mateix any, l'al·ludit *Bonet*, féu una prestació de 67 sous, amb el lucre i el capital inclosos a Pere Romeu i al seu fill Perico Romeu, prevere de Valls ⁽⁴²⁾. La comunitat hebrea de Valls es relacionà amb d'altres preveres de la vila ⁽⁴³⁾, amb alguns llinatges vallencs influents ⁽⁴⁴⁾ i amb més d'un centenar de famílies pageses i artesanes ⁽⁴⁵⁾ de les quals hem cregut oportú relacionar, i referir, de faisó sumària, llur onomàstica ⁽⁴⁶⁾.

Els banquers jueus de Valls, a més a més de tenir deutors en moltes viles i llogarrets de la geografia tarragonina, com veurem després, també operaren amb famílies disseminades per diferents indrets del terme de Valls, tals com Espinaversa o Espinavessa. ⁽⁴⁷⁾

Si donem un cop d'ull al moviment mercantil del període 1314-1315 (Vegeu el QUADRE I), comprovarem la participació en el mercat de les prestacions a 24 caps de família, que oferiren un total de 164 emprèstits per un valor de 11.733 sous barcelo-

QUADRE I

RESUM QUANTITATIU DELS PRÉSTECS

	30 oct. 1314-4 juny 1315	
	Prest.	Sous
1. Abraham Abiçmel	1	25
2. Regina vda. Isach Abraham	2	182
3. Salomo Adret	9	425
4. Barzelay (Boniua)	3	60'5
5. Mosse Barzelay	2	216
6. Vives Barzelay	5	235
7. Salomo Caravida	7	702
8. Biona de Cervera	3	100
9. Isach Cortoví	42	2.942'5
10. Bonet de Gauges, Metge	9	1.827
11. Bonanasch Isach	5	582
12. Bonet (Isach)	3	166
13. Effrayim Isach	17	791
14. Leoni, Sastre (Astruch Leo)	1	25
15. Bonjua Mercadell	6	215'5
16. Maymo de Narbona	20	1.259
17. Bonjua Ravaya	2	240
18. Abraham Sartre	1	80
19. Adzay Satorra	3	269
20. Isach Satorra	1	125
21. Jacob Satorra	11	786
22. Samuel Satorra	2	115
23. Vives Satorra (I)	8	256
24. Vives Satorra (II)	1	108
Total	164	11.733
Lucre generalitzat: 20 %		

RADI D'ACCIÓ I QUANTIFICACIÓ DELS PRÉSTECES

	30 oct. 1314-4 juny 1315	
	Prést.	Sous
1. Alió	10	1.039 ⁵
2. Almoster	1	s/d
3. Les Baynes (Alforja)	1	s/d
4. Cabra	9	744
5. Espinavesa (Valls)	3	82 ⁵
6. Figuerola	3	148
7. Fontscaldes	1	37 ⁵
8. Mediona (Vilafranca del Penedès)	1	60
9. Miramar	1	25
10. Montblanc	1	364
11. Pedrós (Vilabella)	1	112
12. Plana Franca (terme de Valls)	1	22
13. Pla de Santa Maria	3	184
14. Pont de Goi (Valls)	1	25
15. Reus	4	s/d
16. La Riba	15	515 ⁵
17. Sant Perpètua (de Gaià?)	1	119
18. La Selva	2	s/d
19. Vallmoll	1	40
20. Valls	89	7.107
21. Vilabella	14	1.108
22. Vila-rodona	1	s/d
Total	164	11.733

nesos, i que abracen un total de 22 localitats veïnes. Valls, pràcticament, n'absorbí gairebé la meitat, de la xifra global.

Insistim que, quantificar, de manera real, tota aquesta activitat és pràcticament impossible, per causa de les raons expressades anteriorment.

El curt període que ofereixen els documents del 1324 (Vegeu el QUADRE II), comptabilitza la intervenció de 10 caps de família amb un total de 57 préstecs per valor de 7.982 sous barcelonesos, distribuïts per 11 localitats diferents. Valls també sobresurt en gran manera.

L'activitat banquera de cinc mesos, entre els anys 1328 i 1329, quantifiquen la participació de 20 caps de família, els quals efectuaren 164 prestaments, per un valor de 18.978 sous barcelonesos, repartits entre 31 localitats. Novament, Valls en produeix més de la meitat (Vegeu el QUADRE III).

La comunitat hebrea de Valls, sempre va col·laborar amb els seus correligionaris establerts en altres indrets per raons diverses: casoris, negocis, procures, fiadors de tractes, societats mercantils o, simplement, actuant de testimonis davant dels notaris.

QUADRE II

RESUM QUANTITATIU DELS PRÉSTECES

	19 abril-21 juny 1324	
	Prést.	Sous
1. Maymo Abraham	10	1.458
2. Regina vda. Bonjua Cap	8	1.168
3. Isach Cortoví	7	880
4. Juceff (Bonjua) Cortoví	6	921
5. Bonet de Gauges	1	30
6. Bonjua Jona	1	86
7. Maymo de Narbona	21	2.507
8. Isach Satorra	1	712
9. Astruga vda. Samuel Satorra	1	200
10. Semtov, Rabí de Valls	1	20
Total	57	7.982
Lucre generalitzat: 20 %		

RADI D'ACCIÓ I QUANTIFICACIÓ DELS PRÉSTECES

	19 abril-21 juny 1324	
	Prést.	Sous
1.- Alió	3	255
2. Barcelona	1	86
3. Bráfim	2	115
4. Mas d'en Riber (Valls)	1	30
5. Picamoixons	1	100
6. Pla de Santa Maria	1	250
7. Puigpelat	6	525
8. La Riba	3	387
9. Tarragona	1	400
10. Vallmoll	2	600
11. Valls	36	5.234
Total	57	7.982

Dins l'enorme màquina de la banca, destacarem la participació d'alguns jueus forasters durant el període 1314-1329 (Vegeu el QUADRE IV). Tingueren clients a Alió, a Bonastre, a Fontscaldes, a la Secuita, a Miramar, a Vallmoll i a Valls, entre d'altres. Una cooperació d'uns 26 jueus forasters, vinguts de 12 poblacions diferents.

No tots els jueus vinguts de fora, van contactar amb veïns de Valls. Astruch de Gauge, de Sarral, per exemple, el 1324, vengué una vinya i un tros de terra plantada, situades al terme de Fontscaldes, a un tal Tomàs de Campedró⁽⁵²⁾ i a la seva muller Geranda, habitants de Miramar⁽⁵³⁾.

I, el 1328, un jueu de Mallorca, Vital Abraham Munso, vengué a Jaume Alger, de Valls, tres feixos de bon cotó, per 355 sous, els quals havia de pagar en dos termi-

QUADRE III

RESUM QUANTITATIU DELS PRÉSTECES

	11 set. 1328-1 març 1329	
	Prést.	Sous
1. Maymo Abinam (Abraham?)	2	165
2. Maymo Abraham	12	812
3. Bonjoa Adzay	1	97'5
4. Mosse Barzelay	2	103
5. Vives Barzelay	6	448
6. Isach Bonet	13	1.266'5
7. Lobell Bonet	6	184
8. Regina vda. Bonjua Cap	13	1.034
9. Cerone vda. Samuel Cap	1	300
10. Bonadona vda. (Bonjua) Biona de Cervera	1	60
11. Anoch Cortoví	4	147
12. Bonjua Cortoví	1	300
13. Bonadona vda. Durandi	1	225
14. Bonet de Gauges, Metge de Valls	2	242
15. Maymo de Narbona	87	12.840
16. Bonadona Pelier	3	290
17. Gentov, Rabí de Valls	1	30
18. Adzay Satorra	4	247
19. Dudrona vda. Abraham Adzay Satorra	2	148
20. Bonjua Vives	2	39
Total	164	18.978
Lucre generalitzat: 15 %		

RADI D'ACCIÓ I QUANTIFICACIÓ DELS PRÉSTECES

	11 set. 1328-1 març 1329	
	Prést.	Sous
1. Alcover	2	65
2. Alió	2	150
3. Argilaga	1	90
4. Bràfim	6	312
5. Cabra	4	492'5
6. El Catllar	2	215
7. Cuguyales (?)	1	30
8. Figuerola	1	72
9. Els Garidells	2	103
10. Mas d'en Riber (Valls)	1	90
11. Mas del Sr. Ardiaca de Tarragona (Alcover)	1	55
12. Masmolets	2	127'5
13. El Milà	1	160
14. Terme de Montoliva (?)	1	150
15. Nulles	2	45
16. Peralta	2	120
17. Picamoixons	2	150
18. Pobla de Montoliva (?)	1	52
19. Pla de Santa Maria	10	1.123
20. Puigpelat	16	1.325
21. Reus	5	675
22. La Riba	5	396
23. Salomé	1	30
24. La Selva	2	150
25. Taylada	1	145
26. Terme de Tamarit	1	45
27. Vallmoll	6	257
28. Valls	79	12.075'5
29. Vilabella	1	60
30. Vilallonga	2	82'5
31. Vila-rodona	1	135
Total	164	18.978

QUADRE IV

PARTICIPACIÓ SÒCIO-ECONÒMICA DE JUEUS FORASTERS (1314-1329),
SEGONS ELS LIBER JUDEORUM

	1314-1315	1324	1328-1329
L'Aleixar			
1. Isach Cap			o
Alforja			
2. Bonjua Adzay			o
3. Samuel Biona			o
4. Isach Ravaya			o
Barcelona			
5. Vital Baro	o		
6. Momet Bonaffe		o	
7. Abraham Cap	o		
8. Samuel Cap	o		
9. Juceff Bonjua Cortovi			o
10. Abraham Dez Forn, secretari aljama	o		
11. Jona Pelier		o	
12. Bonafos Vidal	o		
Cabra			
13. Isach Bonet		o	
Mallorca			
14. Vital Abraham de Munsó			o
Montblanc			
15. Astruch Barzelay		o	
16. Sullam Brunell		o	o
17. Astruch Satorra		o	
Sarral			
18. Astruch de Guage		o	
Santa Coloma de Queralt			
19. Vital Caravida			
20. Salomo Saporta, pare de Vital i Preciosa		o	
Tarragona			
21. Bonjua Biona	o		
Vallmoll			
22. Isach Bobet, germà de Lobell Bonet, de Valls	o		
23. David Maçana, germà de Dulcia	o		
Vilafranca del Penedès			
24. Salomó Isach	o		
Vila-rodona			
25. Samuel Cap	o		
26. Barzelay Vives			o

nis, 100 per Nadal i la resta per Carnestoltes. ⁽⁵⁴⁾

Una participació socio-econòmica, forastera, de 10 persones el 1314-1315 ⁽⁵⁵⁾, de 9 persones el 1324 ⁽⁵⁶⁾ i de 8 persones el 1328-1329 ⁽⁵⁷⁾, en definitiva, és la que ens ha proporcionat el repàs dels esmentats protocols.

7. La Demografia.

El conjunt demogràfic que ens presenten els *Liber Judeorum*, llevat dels anys 1314-1315 és francament elevat, si tenim en compte que cada una de les famílies era integrada per unes 4 o 5 persones. Amb tot, però, la població hebrea, segons els *Liber Judeorum*, no serà mai la real. Cal considerar diverses raons: l'estat incomplet del fons documental consultat, i les llacunes cronològiques propicien un factor negatiu al moment de quantificar les famílies.

Pensem que la població econòmicament pobra –Valls va tenir confraries i almoines per a jueus pobres–, no tenia cap necessitat d'anar a cal notari, i, per tant, un tant per cent de famílies, en no poder-les documentar, resten a l'anonimat demogràfic.

Per tal, doncs, d'apropar-nos més a la realitat demogràfica, hem recorregut a d'altres fonts documentals coetànies, que assenyalen, convenientment, al quadrenòmina. Aquest sistema de consultar d'altres protocols que no fossin els *Liber Judeorum*, hem cregut convenient adoptar-lo al moment d'arribar a l'estudi demogràfic i en historiar alguns llinatges dels hebreus de Valls (Vegeu el QUADRE-NÒMINA V).

El repartiment demogràfic és, doncs, el següent:

	Segons els Liber Judeorum		Segons d'altres manuels notariais
Període 1314-1315	33 famílies ⁽⁵⁸⁾	+	6 famílies ⁽⁵⁹⁾
Període 1324	19 famílies ⁽⁶⁰⁾	+	8 famílies ⁽⁶¹⁾
Període 1328-1329	23 famílies ⁽⁶²⁾	+	3 famílies ⁽⁶³⁾

Amb tot, però, malgrat que fem constar les famílies documentades en d'altres manuels notariais ja que els *Liber Judeorum* no ens en parlaven, la realitat demogràfica hebrea de Valls, no és prou completa.

Treure un percentatge de la població jueva a partir de la població indígena, esdevindria relliscós. A títol orientatiu, direm que podria tractar-se d'un 5 % a un 6 %.

8. Les Famílies

De la seixantena de famílies que van desfilar per l'escenari històric de Valls, algunes van obtenir certa preponderància socio-econòmica que val la pena ressaltar. D'altres hi passaren de forma més discreta, i, fins i tot, algunes famílies hi sojornaren ben poc temps, a la vila, i immigraren a d'altres indrets tot cercant millor fortuna.

QUADRE-NÒMINA V

DEMOGRAFIA JUEVA DE VALLS, SEGONS ELS LIBER JUDEORUM. PERÍODE 1314-1329.

o Segons els *Liber Judeorum*

● Segons altres fons documentals

	1314-1315	1324	1328-1329
1. Maymo Abinam (Abraham?)			o
2. Aster vda. Abraham Abizmel	o		
3. Regina vda. Isach Abraham	o	●	
4. Astruga vda. Maymo Abraham		o	o
5. Salomo Adret i Bonafilla	o		
6. Bonjua Adzay		●	o
7. Astruch Barzelay, germà de Mosse Barzelay	●		
8. Boniua Barzelay	o		
9. Isach Barzelay i Astruga, gendre d'Astruga vda. Samuel de Tudela	o		
10. Mosse Barzelay i Vidalona	o		o
11. Vives Barzelay i Drudona, pares de Boniua Barzelay	o	o	o
12. Salomo Biona	o		
13. Isach Bonet			o
14. Lobell Bonet, germà d'Isach Bonet, de Vallmoll	o		o
15. Jacob Bonist, <i>Sastre</i>	●		
16. Regina vda. Boniua Cap		o	o
17. Perlo Falco i Falcona	o		
18. Cerone vda. Samuel Cap, de Falset			o
19. Isach Caracosa i Regina		●	
20. Mosse Caravida		o	
21. Salomo Caravida i Bonadona, germana de Falcona, esposa de Perlo Cap	o		
22. Bonjua Biona de Cervera i i Bonadona	o		o
23. Adzay Cortoví		●	
24. Anoch Cortoví, fill de Bonjua Cortoví			o
25. Astruch Cortoví i Regina.		●	
26. Bonjua Cortoví (Valls, La Riba i Barcelona)			o
27. Isach Cortoví i Solona, oncles de Juceff Bonjua Cortoví	o	o	●
28. Juceff Bonjua Cortoví, fill de Bonjua Cortoví, de Barcelona		o	
29. Dolcet Duran		o	
30. Bonadona vda. Durandi			o
31. Vives Emeçela (Barzelay?)		o	
32. Gentov Estayu i Regina		●	●
33. Astruch Falco		o	

34. Bonet de Gauges, <i>Metge</i>	o		o
35. Bonet de Gauges i Dura, pares d'Abraham, Mosse i Bonet	•	o	o
36. Isach de Girona i Solona, pares d'Anoch i Regina	•	•	
37. Bonanasch Isach i Lobone	o		
38. Bonet (Isach), fill d'Isach Bonet, de Vallmoll	o		
39. Effratim Isach i Aster	o		
40. Bonist Jacob, pare de Jacob Bonist		o	
41. Bonjua Jona i Sara, fill de Momet Bonaffe, de Barcelona		o	
42. Leoni (Astruch Leo), <i>Sastre</i>	o		
43. Dulcia vda. Abraham Maymo, germana de David Maçana, de Vallmoll	o		
44. Boniua Mercadell i Blanca	o		
45. Bonafeu Momet			o
46. Bonafeu Momet i Rossa, <i>Metge</i>			•
47. Maymo de Narbona	o	o	o
48. Bonadona Pelier o Pesulano, de Montpellier			o
49. Bonjua Ravaya	o		
50. Cimpha vda. Isach Roven, de Tarragona	o		
51. Abraham Sartre	o		
52. Abraham Adzay Satorra i Drudona	o	o	o
53. Isach Satorra	o	o	o
54. Jacob Satorra	o		
55. Samuel Satorra i Astruga (Caxut), pares d'Aster	o	o	
56. Vives Satorra, fill d'Adzay Satorra	o		
57. Vives Satorra, fill del difunt Samuel Satorra	o		
58. Astruch Savoga		•	o
59. Semtov, <i>Rabi de Valls</i>	•	o	
60. Gentov (Sollam), <i>Rabi de Valls</i>		o	o
61. Deyot Torner (sic)		o	
62. Abraham Samuel (de Tudela)	o		
63. Astruch de Tudela	•		
64. Isach Samuel (de Tudela)	o		
65. Samuel (Isach) de Tudela i Astruga, pares d'Abraham, d'Isach i d'Astruga, esposa d'Isach Barzelay	o		
66. Bonjua Vives, fill de Vives Barzelay			o

8.1. La família de Maymo de Narbona

Una de les famílies més econòmicament singulars fou la de *Maymo de Narbona*. Per bé que ja visqué a Valls cap a finals de segle XIII, ja en tenim referències documentals cap el 1301, any en què estava associat amb *Isach Bonet*, també de Valls. ⁽⁶⁴⁾

El període 1314-1329 fou francament esplèndid quant a moviment de prestacions. Sobretot, els anys 1328-1329, ⁽⁶⁵⁾ obtingué 87 préstecs, que sumaren un total de 12.839 sous barcelonesos. La seva clientela estava disseminada per 17 localitats tarragonines diferents.

No sabem, però, quina relació familiar arribà a tenir amb un altre *Maymo de Narbona*, també resident a Valls –mercader importantíssim–, difunt cap el 1323. ⁽⁶⁶⁾

El 1327, un important draper de Valls, Raimond de Corbera, li vengué una casa per 180 sous, situada al carrer de la Vilanova, avui carrer de la Cort, eixampla, llavors, de la vila. ⁽⁶⁷⁾

Cap el 1337, se n'anà a viure a l'Aleixar, i féu procurador seu un jueu de Tàrraga. ⁽⁶⁸⁾

8.2. La família d'Isach Cortoví

Durant el període 1314-1324, *Isach Cortoví*, segons els *Liber Judeorum*, va portar a terme diversos préstecs, sobretot, l'any 1315, en què li hem pogut documentar 42 emprèstits que sumen 2.942 sous barcelonesos. ⁽⁶⁹⁾ Operà de manera singular amb veïns de Valls, d'entre els quals amb un tal Pere de Puig, que habitava al carrer del Forn Nou, ja existent el 1315. ⁽⁷⁰⁾ Era fill del difunt R. de Puig. *Isach Cortoví* li va prestar 117 sous. Aquell mateix any també féu un préstec a un tal Guillem de Puig que, semblantment, vivia al mateix carrer del Forn Nou. ⁽⁷¹⁾

Encara l'any 1315, deixà 35 sous a un sabater de Valls anomenat Joan Fuster. ⁽⁷²⁾

El 1324 tenia una comanda –dipòsit, de 400 sous, amb un jueu de Tarragona, Samuel Benvenist, juntament amb la seva esposa, *Solona*. ⁽⁷³⁾ El mes de maig, *Isach* i *Solona*, van comprar unes cases al carrer de la Vilaclosa, avui carrer de l'Església, tocant al barri jueu ⁽⁷⁴⁾.

No sabem quin parentiu tenia amb *Astruch Cortoví* i *Regina* (1323) ⁽⁷⁵⁾, i amb els altres *Cortoví* que, en aquell temps, vivien a Valls. És molt probable que aquest llinatge hagués arrelat a Còrdova.

Sí, en canvi, que sabem que era oncle matern de *Juceff Bonjua Cortoví*, fill de *Bonjua Cortoví*, de Barcelona, amb qui es relacionaren bastant, l'any 1324. ⁽⁷⁶⁾

De fet, però, d'*Isach Cortoví*, ja en tenim notícies cap el 1301, en què féu de testimoni d'un tracte entre dos germans drapers de Montblanc, els Alayam, i el Rabi de Valls, *Semtov* ⁽⁷⁷⁾. Cap el 1323, tant ell com la seva esposa *Solona* es relacionaren amb Samuel Benvenist, de Tarragona, col·lector de les quísties dels jueus de Valls, així com amb Bonafilla, filla d'Astruch Crespi, jueu també de l'esmentada ciutat, i amb Benvenist Isach, de Vilafranca del Penedès. ⁽⁷⁸⁾

El 1324 tractà amb un draper de Valls, Domingo Rosell ⁽⁷⁹⁾ i al 1327, tant ell com *Solona*, novament comercialitzaren els teixits de Valls, mitjançant el seu fornidor, Pere de Corbera, important draper vallenc ⁽⁸⁰⁾. Aquest mateix any féu de testimoni en un dels tractes d'*Anoch Cortoví*, fill de *Bonjua Cortoví*, dels quals ignorem el parentiu que els podia unir. ⁽⁸¹⁾

Un dels fets més singulars de la vida d'*Isach Cortoví*, però, fou un altercat que es produí entre ell i un altre jueu de la vila, *Bonjua Mercadell*, fill d'Astruch Mercadell, de Vilafranca del Penedès, i casat amb *Blanca*, filla de Roven dez Portell i d'Aster. ⁽⁸²⁾

No sabem els motius de la baralla entre els dos hebreus vallencs, però sí que sabem que, a mitjan juliol del 1316, Pere Cerdà, lloctinent del Batlle de l'Arquebisbe de Tarragona, Pere de Segarra, Batlle del Rei, Berenguer Aymerich, Batlle del Pavorde i Guillem Çalbornar, Batlle in feudo de Guillem de Montapó, confessaren haver rebut 60 sous barcelonesos de *Boniua Mercadell* en concepte de multa, *rationem vulner et percusionum quos fecistis in persona Isach Cortovi judei dicti loci*. Queda clar, la multa que pagà *Boniua Mercadell* fou pel fet d'haver ferit i colpejat *Isach Cortovi*.

Anteriorment, *Boniua Mercadell*, ja fou condemnat pels Batlles de Valls. Se signà la corresponent època de rebuda. En fou testimoni un tal Berenguer Broca, prevere de Valls. ⁽⁸³⁾

La seguretat personal dels jueus, encara que amb certes limitacions, restava sota la salvaguardia oficial. Ferir un jueu amb efusió de sang, significava per a un cristià 500 sous barcelonesos. ⁽⁸⁴⁾ Potser a *Boniua Mercadell*, se li aplicà un altre tipus de tarifa per ésser, tots dos, correligionaris.

NOTES DOCUMENTALS

1. GABRIEL SECALL GÜELL, *Notícies de la juevia de Valls, a la segona meitat del s. XIII*. «Cultura» (Valls), núm. 426 (gener 1984), pàgs. 21-26.
2. GABRIEL SECALL GÜELL, *Les juevies medievals tarragonines*. «Estudis Vallencs», Valls 1983, vol. XIV, pàgs. 152-162.
3. GABRIEL SECALL GÜELL, *El Fossar dels Jueus (Segles XIII-XV)*. «Cultura» (Valls), núm. 412 (octubre 1982), pàgs. 22-26. *Vegeu del mateix autor, Les juevies medievals tarragonines...*, pàgs. 146-152.
4. GABRIEL SECALL GÜELL, *Les juevies medievals tarragonines...*, pàg. 146.
5. *Ibid.*, pàgs. 473-485.
6. F. CARRERAS CANDI, *Ordinacions urbanes a Catalunya: Valls (1922-1325)*, Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona, núm. 89 (Barcelona 1926), pàgs. 199, 201 i 202.
7. *Vegeu l'APÈNDIX DOCUMENTAL I ANTROPONÍMIC-TOPONÍMIC I.*
8. FIDEL DE MORAGAS, *Catàlec dels Llibres, Preamins i Documents antics de l'Arxiu Municipal de la Ciutat de Valls*, Valls 1916, pàg. 59.
9. GABRIEL SECALL GÜELL, *Les juevies medievals tarragonines...*, pàgs. 162-167.
10. GABRIEL SECALL GÜELL, *Algunos aspectos de la judería de Valls según un «Liber Judeorum» (1342-1344)*, C.S.I.C., «Sefarad» (Madrid).
11. AHAT (Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona). Liber Judeorum 50-280 (Valls) 1314-1315 (1r-14v). Mides: 21,5x31. Comença a les 3 kalendes de novembre del 1314, i acaba a pridie nones de juny del 1315. Al foli 1v, s'hi esmenta l'any 1314, i al foli 11v, l'any 1315. A part d'una bella sanefa que il·lustra una de les pàgines, no s'hi ha grafiat cap *Incipit*.
12. AHAT, Liber Judeorum 51-339 (Valls) 1324 (1r-8v). Mides: 31x25. Comença a les 14 kalendes d'abril, i fineix a les 11 kalendes de juliol del 1324. Al foli 8r, s'hi assenyala la *suma* del Liber Judeorum, de manera parcial (.Lxv. solidos i .viii. diners). Al foli 11v, hi ha constància del *Incipit*, datat el dissabte a les 13 kalendes del mes de maig del 1315, en presència de Vidal Curoyl i Pere Loreda, preveres, Arnau Adrover, i els venerables Raimond Congleri i Andreu Casayach. S'hi esmenta un altre còmput de liquidacions. Incomplet i deteriorat.
13. AHAT, Liber Judeorum 52-343 (Valls) 1328-1329 (1r-22v). Mides: 20x30. Comença als 3 idus de setembre del 1328, i acaba a les kalendes de març del 1329. Molt incomplet i deteriorat.
14. AHAT, Liber Judeorum 50-280 (Valls) 1314-1315, fol. 12v.
15. AHAT, Liber Judeorum 52-343 (Valls) 1328-1329, fol. 11r.
16. *Ibid.*, fol. 18r.
17. GABRIEL SECALL GÜELL, *Les juevies medievals tarragonines...*, pàg. 160.
18. AHAT, Liber Judeorum 51-339 (Valls) 1324, fol. 3v.
19. *Ibid.*, fol. 5r.
20. AHAT, Liber Judeorum 52-343 (Valls) 1328-1329, fol. 13r.
21. GABRIEL SECALL GÜELL, *Les juevies medievals tarragonines...*
22. AHAT, Liber Judeorum 50-280 (Valls) 1314-1315, fol. 5r.
23. GABRIEL SECALL GÜELL, *Les juevies medievals tarragonines...*, pàgs. 474-476.
24. AHAT, Liber Judeorum 50-280 (Valls) 1314-1315, fol. 9r.
25. GABRIEL SECALL GÜELL, *Les juevies medievals tarragonines...*, pàgs. 167-175.
26. AHAT, Manual Notarial 123 (Alcover) 1319-1322, fol. 130r.
27. AHAT, Liber Judeorum 51-339 (Valls) 1334, fols. 1v i 7v.
28. AHAT, Manual Notarial 25-344 (Valls) 1331, fol. 22r.
29. *Vegeu l'APÈNDIX DOCUMENTAL I ANTROPONÍMIC-TOPONÍMIC II.*
30. AHAT, Liber Judeorum 83 (l'Aleixar) 1330-1339, fol. 162r.
31. GABRIEL SECALL GÜELL, *Els jueus mercaders de teixits de Valls, a la primera meitat del segle XIV*. «Cultura» (Valls), núm. 418 (abril 1983), pàgs. 24-26.
32. AHAT, Liber Judeorum 50-280 (Valls) 1314-1315, fol. 11v: Salomo Caravida, ven un ruc blanc per 30 sous a P. Pira, de Valls. Liber Judeorum 51-339 (Valls) 1324, fol. 3v: Bernat Soler, d'Alió ven una vaca de pèl vermell a Mosse Barzelay, de Valls. Liber Judeorum 52-343 (Valls) 1328-1329, fols. 4r: Mosse Barzelay ven un ruquet de pèl vermell per 105 sous, a pagar el dia del mercat de Tarragona, i 15 v: Vives Barzelay ven una somera.
33. AHAT, Liber Judeorum 50-280 (Valls) 1314-1315, fol. 12r: Effrayim Isach ven un tros de terra, *quodan trocie terre subrigui situ in termino de Vallibus*, al terme de Valls, a Bernat Alger i Graidà, per 207 sous, a pagar per Sant Joan de juny. Liber Judeorum 51-339 (Valls) 1324, fols. 5v: Gerald Català ven a Adzay Satorra, jueu de Valls, una vinya i una terra plantada, i 3v: un matrimoni de Valls ven una altra vinya a Semtov, rabi de Valls.

34. AHAT, Liber Judeorum 50-280 (Valls) 1314-1315, fol. 3r: Adzay Satorra ven a l'hereva d'Arnau d'Ocello 120 sous de verema. Liber Judeorum 52-343 (Valls) 1328-1329, fol. 5r: Maymo Abraham i Bonafeu Monet, que formaven societat, venen a P. Armengol 6 quintars de forment, per 72 sous barcelonesos.
35. AHAT, Liber Judeorum 50-280 (Valls) 1314-1315, fol. 6v.
36. AHAT, Liber Judeorum 51-339 (Valls) 1324 fols. 2v: Bonjua Jona i Sara, cedeixen la potestat de poder cobrar uns deutes a Momet Bonaffe, jueu de Barcelona i pare de Sara, 8r: Isach Satorra delega procurador seu a Regina, vidua de Boniua Cap per tal de cobrar 712 sous a Joan de Segarra i Romia, hostalers de Valls.
37. AHAT, Liber Judeorum 50-280 (Valls) 1314-1315, fol. 1r. Comanda entre Isach Barzelay i Astruga i Astruga vidua de Samuel de Tudela, pares de l'esposa d'Isach Barzelay.
38. Ibid., fols. 12r: societat entre Jacob Satorra, de Valls i Isach Loberll, de Vallmoll, i 10r: Efrayim Isach i Jacob Satorra, de Valls. Liber Judeorum 51-339 (Valls) 1324, fol. 1v: societat entre Regina vidua de Boniua Cap i Astruga, esposa d'Abraham Maymo. Liber Judeorum 52-343 (Valls) 1328-1329, fol. 7v: societat entre Vives Barzelay, de Valls i Bonjua Adzay, d'Alforja.
39. AHAT, Liber Judeorum 51-339 (Valls) 1324, fol. 3v. El préstec de Regina, vidua de Boniua Cap, de 320 sous, s'havia de pagar *in primis venturis nundine Tarrachone*.
40. AHAT, Liber Judeorum 50-280 (Valls) 1314-1315, fol. 6r.
41. Ibid., fol. 4r.
42. Ibid., fol. 8r.
43. Vegeu l'APÈNDIX DOCUMENTAL I ANTROPONÍMIC-TOPONÍMIC III.
44. Ibid., IV.
45. Ibid., V.
46. Ibid., VI.
47. AHAT, Liber Judeorum 50-280 (Valls) 1314-1315, fols. 9r, 10r i 13v. .
48. Ibid., fol. 14r. Maymo de Narbona, féu un préstec, el 1315, a Arnau Pastor, del Mas d'en Ribes, terme de Valls, per 90 sous.
49. Ibid., fol. 2r. Biona de Cervera, féu un préstec a Bernat Plana, de Miramar, de 25 sous.
50. Ibid., fol. 9r. Vives Barzelay, féu un préstec a Berenguer Figuera, *in Plana Francham, termino de Vallibus*.
51. Ibid., fol. 14r. Salomo Caravida i Bonadona, el 1315, feren un préstec de 25 sous a G. Faltret, del Pont de Goi, terme de Valls.
52. Petita localitat situada prop de Tortosa. (Campredó).
53. AHAT, Liber Judeorum 51-339 (Valls) 1324, fol. 5v.
54. AHAT, Liber Judeorum 52-343 (Valls) 1328-1329, fol. 8r.
55. AHAT, Liber Judeorum 50-280 (Valls) 1314-1315, fols. 1v, 3v, 4r, 5r, 6r i 12v.
56. AHAT, Liber Judeorum 51-339 (Valls) 1324, fols. 1r, 2r-v, 3v, 4r-v, 5r-v, 6v, 7r i 8.
57. AHAT, Liber Judeorum 52-343 (Valls) 1328-1329, fols. 3r-v, 5v, 7v, 8r, 9r-v, 11v, 18r, 21r i 22r-v.
58. AHAT, Liber Judeorum 50-280 (Valls) 1314-1415, fols. 6r (2.), 3v, (3.) i (5.), 8v (8.), 1v (9.), 14v (10.) 4r (11.), 3v (12.), 3v, (14.), 4r (17.), 4r (21.), 1r (22.) i (27.), 2v (34), 8r(37.), 4r (38.), 1v (39.), 9r (42.), 12v (43.), 13r (44.), 1r (48.), 13r. (49.), 6v (50.), 5v (51.), 3r (52.), 9r (53.), 4v (54.), 6r (55.), 3r (56.), 3v (57.), 54 (62.), (64.) i (65.).
59. Consulta a d'altres fons documentals: AHAT, Manual Notarial 12-376 (Valls) 1316, fols. 28r (7.) i 24r (15.); Manuel Notarial 12-379 (Valls) 1313, fol. 17v (25.). Manual Notarial 11-279 (Valls) 1313, fol. 18v (59.) i Manual Notarial 117 (Alcover) 1313-1314, fols. 55v (36.) i 57r (63.).
60. AHAT, Liber Judeorum 51-339 (Valls) 1324, fols. 2r (4.), 3r (11.), 1v (16.), 2v (20.), 4r (27.) i (28.), 1r (29.), 3r (31.), 2v (33.), 7v (35.), 8r (40.), 2v (41.), 1r (48.), 5v (52.), 8r (53.), 8v (55. vidua), 3v (59.) i 4r (61.).
61. Consulta a d'altres fons documentals:
AHAT, Manual Notarial 17-337 (Valls) 1322, fols. 16v-17r (3.) i 14v (60.). Manual Notarial 10-291 (Valls) 1324, fol. 3v (19.). Manual Notarial 21-189 (Valls) 1324-1325, fol. 10v (6.). Manual Notarial 19-292 (Valls) 1322-1323, fols. 30r (25.), 4r (32.), 28v-29v (35.). S'hi assenyala el grau familiar i 29 v (36.) i Liber Draperiorum 54-69 (Valls) 1322-1323, fols. 5v (23.) i 14r (58.).
62. AHAT, Liber Judeorum 52-343 (Valls) 1328-1329, fols. 2v (1.), 5r (4.), 3r (6.), 4r (10.), 5v (11.), 1r (13.) 2r (14.), 5r (16.), 1r (18.), 7r (22.), 2v (24.), 8r (26.), 16r (30.), 15v (34.), 12r (35.), 5r (45.), 4r (48. Provenient (olim) de Montpeller, 17r (52.), 12r (53.), 15v (58.), 134 (60.) i (66.).
63. Consulta a d'altres fons documentals:
AHAT, Manuel Notarial 23-294 (Valls) 1326-1327, fols. 25v (27.) i 31v (32.). Manual Notarial 128 (Alcover) 1327, fol. 74r (46.).
64. AHAT, Manual Notarial 5-337 (Valls) 1300-1301, fol. 13v.
65. Vegeu l'APÈNDIX DOCUMENTAL I ANTROPONÍMIC-TOPONÍMIC VII.
66. AHAT, Manual Notarial 19-292 (Valls) 1322-1323, fol. 26v.
67. AHAT, Manual Notarial 23-294 (Valls) 1326-1327, fol. 15r.
68. AHAT, Liber Judeorum 83 (l'Aleixar) 1330-1339, fol. 137v. El document diu que abans se'l coneixia com a jueu de Valls.
69. Vegeu l'APÈNDIX DOCUMENTAL I ANTROPONÍMIC-TOPONÍMIC VIII.

70. AHAT, Liber Judeorum 50-280 (Valls) 1314-1315, fol. 2r. El document especifica que Pere de Puig era *conmorans in vico Furni Novi de Vallibus*.
71. *Ibid.*, fol. 11r.
72. *Ibid.*, fol. 10v.
73. AHAT, Liber Judeorum 51-339 (Valls) 1324, fol. 1r.
74. *Ibid.*, fol. 6r.
75. AHAT, Manual Notarial 19-292 (Valls) 1322-1323, fol. 30r.
76. AHAT, Liber Judeorum 51-339 (Valls) 1324, fols. 1r (Juceff Cortovi, fill de Bonjua Cortovi), 3r (*Ibid.*) i 4r (Oncle de Juceff).
77. AHAT, Manual Notarial 5-337 (Valls) 1300-1301, fol. 31r.
78. AHAT, Manual Notarial 19-292 (Valls) 1322-1323, fols. 32r, 39v, 41v i 43v.
79. AHAT, Manual Notarial 21-189 (Valls) 1324-1325, fol. 9v.
80. AHAT, Manual Notarial 23-294 (Valls) 1326-1327, fol. 22v.
81. *Ibid.*, fol. 25v.
82. AHAT, Manual Notarial 13-281 (Valls) 1319, fol. 3r.
83. AHAT, Manual Notarial 12-376 (Valls) 1316, fol. 12r.
84. JOSÉ AMADOR DE LOS RIOS, *Historia social, política y religiosa de los judíos de España y Portugal*. Editorial Aguilar, Madrid 1960, pág. 221.
Sobre el tema de violència entre jueus peninsulars, vegeu també: JEAN RÉGNÉ, *History of the Jews in Aragon, Regesta and Documents 1213-1327*. Hispania Judaica I, Series edited by Haim Beinart, Edited and Annotated by Yom Tov Assis, Jerusalem 1978, The Magnes Press, The Hebrew University, pág. 655 (Violence, *Among Jews*).

APÈNDIX DOCUMENTAL I ANTROPONÍMIC-TOPONÍMIC

I

Ordinacions de Valls.

Any 1319

Que negu no gos metre peyora ço que li es comanat

Encara etc. que no sia nuyl hom ni nuyla fembra sartre o sartorella tintorer o daltre qualques vulla offici o mester crestia jueu o juya sarray o sarrayna o daltre condicio qui meta ni gos metre penyora ço que li sia comanat a taylor o colir o a tiger o texir o en altra manera per raho de son offici sens licencia de la senyoria et aquel o aquela quiu fara que correga la vila ab lanafil seguen lo sag en camisa ab les mans ligades detras sens açots et aquel o aquella quiu prestara perda ço quey aja prestat et si aventura negava que no li fos estat mes peyora et pux se provava que sofrira aquella matexa pena que de sus es dita daquel qui met penyora sens tota merce.

Any 1319

De contrat que aia fet co:redor iurat

Encara etc. que tot contrat de venda de qualque mercaderia moble o seti pus que corredor iurat crestia o jueu aja donat senyal de consentiment del comprador al venedor et el reebut et aço ha dat per confessio del venedor et del comprador o per testimonis covinent qui puxen esser rehebuts ans de pleyt començat si la una part ho requer que el contrat aja plena fermetat en axi que ne el venedor nil comprador sens puxa penedir en nuyla manera encara si volia pagar lenteres.

Any 1319

Ordonament de la carn que degolen jueus

Item etc. que tota carn de qualque bestia que degolada sia per jueu o per sarray ques vena la liura meala menys que aquella daquela natura que sia degolada per crestia e encara que estia a la taula hon se vendra la dita carn degolada per jueu o per sarray la taula o la post quey es acostumada de posar per tal que sia manifest a tuyt que aquella carn es juyga o rebuyada per jueus o per sarrayns. E si per aventura algun carnicer no ven carn juygua o rebuyada per jueus o per sarrayns ne aquella o menys que laltra carn daqueyla natura o menys daquela post damunt dita que pach per cascuna veguada .v. sous sens tota merce.

Any 1319

Que negun hom no gos usar de ofici de metgia si examinat no es

Encara etc. que no sia nuyl hom ni nulla fembra estrayn ni privat crestia ni jueu ho sarray qui gos usar en nulla manera el loch ni el terme de Vayls doffici de metge de fesica ne de art de medicina tro que sia examinat o examinada del dit loch en presencia de la cort e dels jurats. Ne encara com examinats seran no gosen usar sens licencia de la cort e dels jurats. E aquel o aquela qui contra faran sien cayguts en pena de .C. sous los quals si pagar nols poran correguen la vila ab açots la qual present ordinacio sien tenguts los ostalers e les hosteleres de Vayls de dir a tot hom e a tota fembra que metyes faça e lur hostes ha sots pena de .xx. sous.

Any 1325

Que negun hom de la vila ni del terme de Vals qui soblich en altre loch que no gos renunciar a for ni a iuridicció del loch de Vals.

En Berenguer Ferrer et en Berenguer Benet jurats ab conseyl et volentat de tots lurs conseles et ab consentiment de la senyoria de Vayls Hordonaren que no sia nuyl hom de nulla fembra de la vila ne del terme de la jurisdicció de Vayls xptia ni jueu ni saray ne nulla altra persona de qualque condició o estament que sia que en neguna obligació que faça en algun loch estrayn que gos renunciar a son for ne a sa jurisdicció ne gos sots metre a for ne jurisdicció de veguer ne batle ne de nulla altra cort estranya E aquel o aquela quiu fara que sia encorregut en pena de .C. sous sens tota merce dela qual pena aya lo terç lacusador et la senyoria les dues parts.

F. CARRERA I CANDI, *Ordinacions urbanes a Catalunya: Valls (1299-1325)*, Ob. cit., pàgs. 287, 288, 291 i 370.

II

Contracte d'aprenentatge de sastre de Jacob Bonist.

Agost 1316

Quod Ego Bonist judeus habitator de Vallibus excerta sciencia afirmo vobiscum Guillelmo Ferrarii sartore dicti loci Jacob filium meum ad adiscendum officium vestrum sartorie hinc ad unum annum etc. Et ego tenere sibi pervidere in omnibus suis nevesariis et vos teneamini sibi dare per solidata octo solidos barchinone etc. Et sic stabit vobiscum etc. Et erit vobis vero Et non recedet avobis etc. verum si ficiert totum dabimur etc. totum etc. et temporis Et tots los disaptes e festes de judeorum et credes, etc. sim rescibus etc. obli etc.

Testes G. Mercer presbiter et G. Palicer.

/AHAT, Manual Notarial 12-376 (Valls) 1316, fol. 24r./

III

Alguns presbiters de Valls que es relacionaren amb families jueves vallenques, segons els Liber Judeorum.

Arnau Artús (1328)
 Ramon Cingleri (1314)
 Pere Ferrer (1314)
 Pere Leyda (1315)
 Pere Loreda (1314)
 Guillem Mercer (1314)
 Perico Romeu (1314)

/AHAT, Liber Judeorum 50-280 (Valls) 1314-1315/

/AHAT, Liber Judeorum 52-343 (Valls) 1328-1329/

IV

Algunes famílies influents valenques que mantingueren tractes amb els jueus de Valls, segons els Liber Judeorum.

Període 1314-1329

1. Pere d'Alcover	19. Guillem de Montornés
2. Bartomeu d'Anglesola	20. Berenguer de Montpaó
3. Raimond d'Anglesola	21. Guillem de Montserrat
4. Raimond de Benaiges	22. Perico de Montserrat
5. Perico de Cahors	23. Romeu de Moyà
6. Pere de Canoves	24. Arnau d'Ocello
7. Arnau de Castelló	25. Pere de Pontils
8. Gerald de Castelló	26. Gombau de Puig
9. Artur de Corbera	27. Pere de Puig
10. Guiamond de Frexe	28. Guillem de Salces
11. Raimond de Fonolles	29. Arnau de Segarra
12. Pere de Font de Clara	30. Bernat de Segarra
13. Arnau de Llobets	31. Joan de Segarra
14. Vidal del Milà	32. Pere de Tarragona
15. Berenguer de Montblanc	33. Guillem d'Ulugia
16. Pere de Montblanc	34. Mateu de Vaquerises
17. Raimond de Montblanc	35. Arnau de Villa
18. Berenguer de Montornés	

/AHAT, Liber Judeorum 50-280 (Valls) 1314-1315/

/AHAT, Liber Judeorum 51-339 (Valls) 1324/

/AHAT, Liber Judeorum 52-343 (Valls) 1328-1329/

V

Onomàstica de les famílies valenques que negociaren amb els jueus de Valls, segons els Liber Judeorum.

	1314-1315	1324	1328-1329
1. Abat	o		
2. Alamany	o		o
3. Aldaseny	o		
4. Alger	o		o
5. Amiguet	o		
6. Andreu	o		
7. Anguera		o	
8. Arbós	o		
9. Argenter	o		
10. Armengol	o		o
11. Artús		o	
12. Avellà		o	
13. Aymerich	c		
14. Banús			o

15. Basset			o
16. Batlle	o		
17. Beltran		o	
18. Bofarull		o	
19. Bonet	o		
20. Borrás		o	
21. Bosch	o		o
22. Broca			
23. Cabot	o		
24. Calaf		o	
25. Carbonell	o		
26. Castelló		o	
27. Català		o	
28. Cellem	o		
29. Celler		o	
30. Cerdà	o		
31. Cingleri	o		
32. Clergue		o	
33. Company	o		o
34. Compins			o
35. Conill	o		
36. Corder	o		o
37. Domenech			
38. Donadeu	o		
39. Esteve	o		
40. Examús	o		
41. Faltret	o		o
42. Farnós			o
43. Farrer	o	o	o
44. Ferrer	o	o	
45. Ferriols	o		
46. Figuera	o		
47. Fonolleres	o		
48. Forcadell			
49. Formage		o	
50. Forner		o	
51. Fuster	o	o	
52. Garriga	o		o
53. Garrofer	o		o
54. Gavaldà		o	
55. Gazo			o
56. Giner	o		
57. Godà	o		o
58. Gordo			o
59. Guasch			
60. Guerau		o	
61. Guerra		o	
62. Grimau		o	
63. Huguet	o	o	o
64. Jornet	o		

65. Jover	o		
66. Leyda	o	o	o
67. Loreda	o		
68. Luza	o		
69. Marcial	o		
70. Marcó	o		
71. Maçana			o
72. Maçó			o
73. Mateu		o	
74. Mayol		o	
75. Mercer	o		o
76. Mir			o
77. Monistrol			o
78. Montserrat		o	o
79. Morató	o		o
80. Morell			o
81. Moyà	o		
82. Mulinier	o		
83. Nadal			o
84. Nulles		o	
85. Oliver		o	o
86. Pastor			o
87. Pedrol			o
88. Pellicer	o	o	
89. Piquer		o	o
90. Pira	o		
91. Plana	o	o	o
92. Pocolull		o	
93. Pons			o
94. Putau			o
95. Queralt	o	o	
96. Querol	o		
97. Raedor	o		
98. Raurich			o
99. Ravascall			o
100. Redorta	o		
101. Reig		o	o
102. Riba			o
103. Robi			o
104. Roca	o		
105. Romeu	o		
106. Rossell	o		
107. Rovira		o	
108. Rubert	o		o
109. Safont		o	
110. Safortea		o	
111. Salces			o
112. Salvat	o		
113. Saplana	o		
114. Sartiaca		o	

115. Sauch		o	
116. Savall			o
117. Senpol			o
118. Serra			o
119. Solcina	o		
120. Soler	o		
121. Taylada	o		
122. Teixidor			
123. Tomàs	o		
124. Torelló			o
125. Torroella	o		
126. Vallés	o		
127. Vallmoll	o		
128. Veciana	o		
129. Venrel	o		
130. Verga			o
131. Veya	o		o
132. Vidal	o	o	o
133. Vila	o		
134. Villa	o		
135. Vinya		o	

/AHAT, Liber Judeorum 50-280 (Valls) 1314-1315/

/AHAT, Liber Judeorum 51-339 (Valls) 1324/

/AHAT, Liber Judeorum 52-343 (Valls) 1328-1329/

VI

Onomàstica dels vallencs i vallenques que tingueren a veure amb els jueus de Valls, segons els Liber Judeorum.

Període 1324-1329

Andreu	Agnés
Arnau	Alexandrina
Bartomeu	Antonia
Berenguer	Astruga
Bernat	Bartomeua
Dalmau	Berenguera
Ferrer	Dulcia
Folch	Elisenda
Francesc	Ermesinda
Gerald	Francesca
Guillem	Guiamona
Jaume	Guillermona
Joan	Grayda
Llorenç	Jaumeta
Marc	Mansilia
Mateu	Maria
Nicolau	Marió

Pere	Raimundeta
Perico	Romia
Raimond	Saurina
Ramon	Sibilia
Romeu	Teresa
Tomàs	

/AHAT, Liber Judeorum 50-280 (Valls) 1314-1315/

/AHAT, Liber Judeorum 51-339 (Valls) 1324/

/AHAT, Liber Judeorum 52-343 (Valls) 1328-1329/

VII

Quantificació i circumscripció dels préstecs de Maymo de Narbona.

	novembre 1314 -abril 1315		abril-maig 1324		setembre 1328 febrer 1329	
	Prést.	Sous	Prèst.	Sous	Prèst.	Sous
Alió	2	551	3	255	2	150
Almoster	1	s/d				
Les Banyes (terme d'Alforja)	1	s/d				
Bràfim			1	70	5	237
Cabra	1	100			2	117 6drs
Mas d'en Ribes (Valls)					1	90
El Milà					1	160
Picamoixons					1	75
Pla de Sta. Maria			1	250	6	588
Puigpelat			6	525	15	1.165
Reus	4	s/d			4	585
La Riba	2	53	3	387	5	396
Salomó					1	30
La Selva	2	s/d			1	75
Tayada (La Secuita?)					1	145
Vallmoll			1	300	3	186
Valls	6	555	6	720	38	8.705
Vila-rodona	1	s/d			1	135
Total	20	1.259	21	2.507	87	12.839 6drs

/AHAT, Liber Judeorum 50-280 (Valls) 1314-1315/

/AHAT, Liber Judeorum 51-339 (Valls) 1324/

/AHAT, Liber Judeorum 52-343 (Valls) 1328-1329/

VIII

Quantificació i circumscripció dels préstecs d'Isach Cortoví

	octubre 1314- juny 1315		març-abril 1324	
	Prést.	Sous	Prèst.	Sous
1. Alió	4	219		
2. Bràfim			1	45
3. Cabra	2	76		
4. Espinavessa (Valls)	1	64 6drs.		
5. Fontscaldes		37 6drs.		
6. Mas d'en Riber (Valls)			1	30
7. Mediona (Vca. Penedès)	1	60		
8. Pedrós (Vilabella)	1	112		
9. Picamoixons			1	100
10. Santa Perpètua (de Gaià?)	1	119		
11. Tarragona			1	400
12. Valls	28	2.123 6drs		
13. Vilabella	2	131		
Total	42	2.942 6drs	7	880

/AHAT, Liber Judeorum 50-280 (Valls) 1314-1315/

/AHAT, Liber Judeorum 51-339 (Valls) 1324/